

ISBIDIN KAYA KİLİSESİ

DUVAR RESİMLERİ SİLİNİRKEN

KAYSERİ'DEKİ KORAMAZ VADİSİ, ÇOĞU BİZANS DÖNEMİNE TARİHLENEN YAKLAŞIK KIRK KADAR KAYA KİLİSESİNE EV SAHİPLİĞİ YAPIYOR. BUNLARDAN BENZERSİZ FRESKLERLE SÜSLENMİŞ ISBIDIN KAYA KİLİSESİ KORUNMADIĞI İÇİN BİN YILLIK BU NADİR DUVAR RESİMLERİNİ KAYBEDİYOR. ALMAN OSTALB-KİRCHHEİM MAĞARA ARAŞTIRMA GRUBU VE TÜRK OBRUK MAĞARA ARAŞTIRMA GRUBU BU MAĞARAYI HARİTALAYIP DUVAR RESİMLERİNİN SON DURUMUNU BELGELEDİ.

yazı ve fotoğraflar: RAINER STRAUB

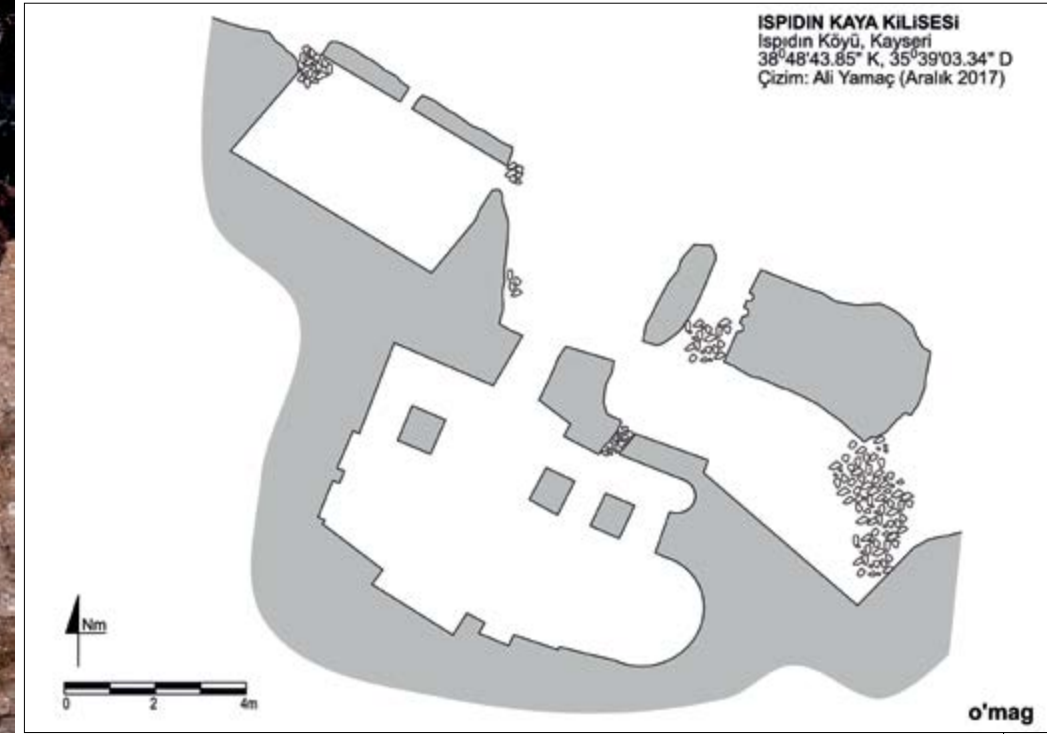
KAPADOKYA, masalsı kaya oluşumları ve dikkat çekici kaya mimarisi ünlü. UNESCO Dünya Mirası listesinde 1985'ten beri yer alan Kapadokya, her yıl, dünyanın dört bir yanından yaklaşık 2,5 milyon turist tarafından ziyaret ediliyor. İnsanların neden bu gizli vadilere yerleştiğini ve yeraltında bu denli muhteşem yapılar yarattığını anlamak için, bölgenin değişen tarihine bakmak gerekir. Tarihte, Kapadokya mağaraları ile ilgili ilk metne, MÖ 370'te "Anadolu'da yeraltında ev inşa eden" insanlardan bahseden Yunanlı yazar Xenophon'un Anabasis adlı kitabında rastlanır. Konut mağaralarının inşa edildiği ilk tarih belirsiz. Oluşturulan ilk yapılar bölge Hitit İmparatorluğu'na aitken, Tunç Çağında koruma ve depolama amaçlı kullanılmış. İbadet amaçlı kullanılan

ilk kaya kiliseleri ve manastırlar ise, gizli vadilerde, bastırılmış Hristiyan inancını yaymak için küçük gruplar tarafından inşa edilir.

Hristiyan inancının, Roma'daki çok tanrılı inanç ile eşit görüldüğünü belirten Milano Fermanı'nın (M.S. 313) kabul edilmesiyle birlikte, yalnızca bazı topluluklarca benimsenen yaşam

Kilisedeki duvar süslemelerinden en etkileyici olanları tavanda ve duvarlarda kalan freskler: Yapıda Meryem'in Elizabeth'i ziyareti, müjde, Beytullahim'e yolculuk, İsa'nın doğumu ve ilk banyosu gibi Hristiyanlıkta önemli tasvirler bulunuyor (solda).

Kilisenin giriş kapısının sağ tarafında ikinci bir oda yer alıyor. Bu odada hayat ağacı ve haç sembolleri duvara kazılarak nakşedilmiş (üstte).

şekli, Hristiyan gruplar tarafından genişletilir. Bölgedeki huzurlu atmosfer, 7. yüzyılda Persler ve Arapların istilası ile bozulur, inananlar ibadetlerini gizlice yerine getirmek zorunda kalır. Kiliselerde bulunan duvar resimlerine ve ikonalara 726 yılında getirilen yasağın Kapadokya kaya kiliselerinin duvarlarını süsleyen resimler de doğal olarak etkilenir. İmparatoriçe Theodora'nın 843 yılında bu yasağı kaldırmasıyla birlikte, kaya kiliselerinin inşası ve duvar süslemeleri yeniden yoğunlaşır. Bu inşalar süresince, 13. yüzyıla kadar çok sayıda fresk yapılır.

Avanos, Ürgüp ve Nevşehir arasında merkezi bir konumda bulunan Göreme Milli Parkı, bu eşsiz fresklere ev sahipliği yapan birçok kaya kilisesini barındırıyor. Kaya kiliseleri sadece bu bölgede değil Kayseri'deki Koramaz Vadisi'nde de yoğun olarak görülür. Bu bölgede yaklaşık 40 adet kaya kilise bulunuyor. Bu benzersiz yapıların Isbıdın Kaya Kilisesi, Bağpınar Köyü'nün (eski adıyla "Isbıdın") batısında yer alan bir kayaya oyulmuş. Kilise, 1185 metre yüksekliğindeki vadiyi bitişigindeki platoya kadar sınırlayan 10 metre yüksekliğindeki kaya duvarının eteğinin

de konumlanmış. Isbıdın Kaya Kilisesi, 2017 yılında Ali Yamaç tarafından haritalandı. Ağustos 2018'de kilisede yer alan freskler, artan hasarı ve vandalizmi belgelemek amacıyla Rainer, Cornelia ve Lena Straub (Ostalb-Kirchheim Mağara Araştırma Grubu) ve Obruk Mağara Araştırma Grubu'nun yaptığı araştırma projesi kapsamında Bilgin Yazlık tarafından fotoğraflandı.

ORTAK MİMARİ DİL

Bizans kaya kiliselerinin mimari yapısı ve formları bir ortak üsluba sahip; bunla Isbıdın Kilisesi'ne de göze çarpar. Döneminin ortak mimari formları, tonozlar, sütun yapıları ve nişler, ana kayadan başlanarak yeraltına doğru (negatif mimari) oyulmuştur. Dikdörtgen şeklindeki tek odadan oluşan kilise girişi, kubbe formunda bir tavana sahiptir. Yaklaşık bir metre genişliğindeki girişin yukarısında başka bir kubbe kalıntısı göze çarpar. Avlu olduğunu tahmin ettiğimiz bu yapının büyük bir kısmı tahminen yüzyıllar içerisinde çökmüş. Bunun dışında, kilise girişinin yukarısına oyulmuş yuvarlak kemerler mevcut. Girişteki boya artıkları, bu bölgenin bir zamanlar göz alıcı bir

şekilde boyandığını belgeliyor. Tavan döküntüleriyle kısmen bloke edilmiş bir kapıdan, ana odanın sol tarafında bulunan başka bir odaya geçilebiliyor. Geçiş için, henüz kapanmamış 40-50 cm genişliğindeki açıklık kullanılıyor.

Kilise girişinin sağ tarafında, kilisenin ana odasıyla aynı mimari yapıda, 14 metrekare genişliğinde başka bir oda bulunuyor. Bu oda, kilisenin ön avlusundan kazılmış ya da parçalanmış moloz ile dolu. Odanın tavanı, benzeri bulunmayan yekpare bir tablo gibi göz alıcı fresklerle süslenmiş. Büyük bir oyma Bizans haçı, Güney duvarının ortasında, Hristiyan hacılarından kaldığı düşünülen diğer kayaların yanında yer alıyor. Isbıdın Kaya Kilisesi, doğuda yükselen güneş ile hizalanmış. Bu durum, dirilişin de bir anlamda sembolüdür diyebiliriz. Oda, doğu uçta yarım daire biçimli bir apsisle bitiyor. Kilisenin iç odası,

Isbıdın Kilisesi içerisinde Aziz Efrem'in de görüldüğü birçok aziz çizimi mevcut (solda üstte). Duvarlardaki birçok resim tamamen tahrip edilse de hâlâ önemli kompozisyonlar görülebiliyor (üstte).

50 metrelik bir taban alanına sahip. Bu odada, kiliseye paralel bir şekilde konumlandırılmış 1 x 1 metrelik üç kolon bulunuyor. Kolonların oluşturduğu yaklaşık bir metre genişliğindeki koridorun doğu ucunda küçük bir apsis bulunuyor. Apsisin tavanını oluşturan kubbeye, süsleme amaçlı nişler oyulmuş. Kilisenin zemin alanının sonradan moloz ile doldurulduğu biliniyor. Bu sebeple orijinal kilise tabanı hâlihazırda görülemiyor. Kilisedeki duvar süslemelerinden en etkileyici olanları, tavana ve duvarlarda kalan freskler. Bunlar, kilisenin bir zamanlar tamamen tek parça bir tablo gibi resimlerle bezemiş olduğunu gösteriyor.

YAŞAYAN ŞAHESERLER

Boyama için pürüzsüz, düz bir yüzey sunan birkaç santimetre kalınlığındaki alçı sıva tabakası, resimlerin altında kolayca fark edilir. Kilise tavanı ve du-

Hz. İsa'nın vaftiz edilişi, oldukça sanatsal bir bakışla resmedilmiş (üstte).

Isbıdın Kaya Kilisesi, 2017 yılında Ali Yamaç tarafından haritalandı (sağda üstte).

varlarında çok sayıda renkli fresk göze çarpıyor. Fresklerde Hz. İsa'nın doğumu, çarmıha gerilişi ve cennete yükselişi gibi sahneler betimleniyor. Tavanda bulunan fresklerden bazıları, merkezdeki büyük resmin etrafına sıralanmış daha küçük resimlerden oluşuyor. Ne yazık ki, kilisede bulunan resimlerin çoğu yıllar içinde büyük tahribata uğramış. Resimlerin renkleri ve detayları incelendiğinde, şaheser olarak nitelendirilebilecek derecede etkileyici ve uyumlu oldukları görülebilir. Bu benzersiz betimlemelerin 11. ya da 12. yüzyıldan kaldıkları düşünülüyor. Öte yandan, kırmızı renkli zikzak çizgiler gibi basit süslemeler daha erken bir kökene işaret edebilir. Detaylı tarihlleme bugüne kadar yapılmamış.

Bu kaya kilisesi herhangi bir koruma tedbirine sahip değil ve erişime tamamen açık. Giriş kapısına, içeriye girişi engellemek ve kaya kiliseyi korumak amacıyla yapılmış kafes şeklindeki demir kapı 2018 yılında ne yazık ki defneciler tarafından kırılmış. Olay öncesinde, duvarlarda 19. yüzyıldan kaldığı düşünülen grafitiler tespit edildi. Olay sonrası bu zarara ek olarak, merkezi ilk sütunun doğusunda bulunan fresk-

lere büyük zarar verilmiş. Yıkıntıların altında çekice benzer bir çubuk ve bir levye tespit edildi. Bu aletlerin kiliseye zarar verilmek için kullanıldığı tahmin ediliyor. Yeni izlerin yanında, dini içerikli daha eski izler de görülmekte. Fresklerin çoğu, bu eylem sonucunda zarar görmüş ve azizlerin yüzleri, özellikle de gözleri belirgin şekilde yok edilmiş. Kilisenin ana tavanı, yakılan ateş sebebiyle büyük zarara uğramış. Ancak kilisenin güneyinde kalan resimlerin görece daha iyi durumda oldukları söylenebilir. Buradaki yıkım o kadar yoğun ki Prof. Nilay Çorağan Karakaya'nın 2013 yılında Kayseri Ansiklopedisi'nde "Isbıdın Kaya Kilisesi" başlığıyla yayımladığı maddesinde bahsi geçen fresklerin neredeyse tümü artık yokolmuş durumda.

Isbıdın Kaya Kilisesi, Bizans dönemi Hristiyan sanatı ve mimarisi adına büyük önem taşıyor. Ne yazık ki, kilisede bulunan eşsiz tasvirler büyük bir zarara uğratılmış. Kilisenin erişime açık olması, eserlerin korunmasını zorlaştırıyor. Girişin kapatılmaması durumunda hasarın artması kaçınılmaz. Bu sebeple, bu benzersiz yapının derhal korunması ve restore edilmesini umuyoruz.